

ISSN 2410-4388

Virtus

SCIENTIFIC JOURNAL

**October,
issue 27,
2018**

Published 10 times a year

УДК 37.012:929-051

Розман І.І.,

*к.пед.н., доцент, Мукачівський державний університет, rozmanii@ukr.net**Україна, м. Мукачево*

ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІЇ: УНІВЕРСАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІЛІСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядаються різнопланові технології написання біографій, висвітлюється взаємозв'язок між науками для всебічного вивчення особистості. Наголошено на відмінності історико-педагогічної науки та літературознавстві. Виокремлено значення індивідуальності митця для використання біографічного методу.

Ключові слова: біографістика, соціологія, індивідуальні особливості, пізнавальна можливість.

Постановка проблеми. Наголосити на значенні індивідуальності та зазначити її роль для дослідження цілісної особистості через історію її формування і розвитку.

Мета роботи – прослідкувати перетинання біографістики в історико-педагогічній науці та літературознавстві.

Виклад основного матеріалу. Популярність біографістики в сучасній вітчизняній гуманітаристиці заперечувати складно. Схоже це на одну з нескінченних спроб пізнати сенс людського життя, екзистенційно визволитись із індивідуальної площини, доклавши при цьому безліч конструктивних зусиль, розглядати історію особи як реальність епохи та, фокусуючись на мікросвітах, віддзеркалити суспільно-політичні, економічні, культурні аспекти буття суспільства в конкретній біографії.

За останні десятиліття біографістика пережила серйозні еволюційні зміни. Відмічаючи популярність біографії (автобіографії) як жанру наукового, літературного твору завжди, можна вказати на його специфіку за минулих радянських часів, пов'язану з чіткою установкою офіційної науки виписувати образи людей згідно з єдиним критерієм істини – партійністю. Дослідники тяжіли до вишукування та колекціонування біографічних фактів, їх ретельного розташування у хронологічній послідовності та звіряння відповідно до замовчуваних чи проголошуваних запитів або замовлень влади [1].

Вчений М. Рибніков видав унікальну за змістом і науковим значенням працю «Біографії та їхнє вивчення», де розкрив пізнавальність вивчення загальних можливостей людини. Саме у 1920 році радянська психологія проявляє свій інтерес до біографічного методу. Дослідник М. Рибніков займається вивченням біографії як психологічного проектування особистості, що дозволяє вивчати умови досягнення творчого успіху. М. Рибніков зауважує на такій думці, що потенційно видатних людей народжується значно більше, ніж тих, які фактично ними стали. Він обґрунтував ідею, згідно з якою, біографія, розкриваючи цілісний і мінливий світ духовних явищ, дозволяє вивчати людей через призму обумовленості соціальними ситуаціями, характером виховання, індивідуальними особливостями [6].

У 1970 – 1980 рр. біографічний метод у психології стає одним із шляхів вивчення особистості, що ґрунтується на уявленнях про неї як про продукт власного життя, тобто власної біографії (Б. Ананьєв, І. Кон, Н. Логінова та ін.). В його основі лежить думка, що «особистість – це життєвий шлях людини». Вивчення біографії має універсальний потенціал для дослідження цілісної особистості через історію її формування і розвитку. Це дає ключ для

вивчення і розуміння професійного і творчого становлення «людини-діяча».

Важливе науково-методологічне значення для педагогічної біографістики має дослідження сучасної казахської вченої Н. Логінової, які всебічно розкрили суть, розвиток, пізнавальні можливості біографічного методу у психології, який ототожнює із психобіографічним [5].

Історія та педагогіка як науки тісно взаємопов'язані, що часто призводить до перетинання і накладання предмету їхніх досліджень, хоча в теорії це розмежування визначено досить чітко. Ця обставина та нагромаджений історичною біографістикою досвід, обумовлює його надважливу науково-методологічну зумовленість для розвитку педагогічної біографістики. Вивчення досвіду дослідження історіографічного розвитку біографічного жанру в Україні і Європі, дозволяє використовувати різнопланові технології написання біографій, створення біобібліографій та книжкових і електронних ресурсів біографічної інформації тощо.

Біографістика дедалі оголошується як окрема галузь у статусі «спеціальної історичної дисципліни». Таке утвердження впровадив В. Чишко й воно поділяється багатьма провідними істориками-біографістами. Вважаючи «проблемними» поширені «останнім часом» терміни «військова», «медична», «педагогічна», «музична», «сілсько-господарська» тощо біографістика, вони визнають «беззаперечну правомірність» їхньої появи за умови вироблення «особливих за своїм характером теоретичних і методичних напрацювань, пов'язаних зі специфікою дослідження» у відповідних галузях знань [5]. Безсумнівно, і філософія, і психологія, і літературознавство мають не менш багатий, ніж історико-педагогічна наука, досвід біографічних досліджень.

Звичайно, лінії перетинання біографістики в історико-педагогічній науці та літературознавстві, зосереджують увагу на розв'язанні концептуально значущої проблеми співвідношення персоналії (вчений, митець, письменник) та її творчості. Біографія допомагає збагнути атмосферу епохи створення твору, без чого не можливо уповні зрозуміти його змістове наповнення, рівень художньої майстерності, місце у літературному та культурознавчому процесі.

Для розвитку педагогічної біографістики є корисним досвід українського літературознавчого процесу ХІХ ст., що показує як формувалося розуміння взаємозв'язку, взаємозалежності між вивченням біографії письменника та його творчості.

Розвиток і контент вітчизняної педагогічної біографістики продемонструвала О. Головій. Представники

міфологічної школи (М. Максимович, М. Костомаров), описували біографію письменників уривчасто, епізодично, або не подавали її взагалі; як результат вплив біографії на творчість не відстежувався. На другому етапі відбулося становлення біографічного методу, завдяки П. Куліша, який, осмислюючи зв'язок між життєвим шляхом письменника і його творчим доробком, показав значення авторської біографії як концептуального чинника художньої творчості. Наступний період позначився утвердженням цього методу стараннями Івана Франка, який розробив науковий підхід до вивчення біографій, що полягав в обґрунтуванні її впливу на змістовий (тематика, проблематика, хронологія, персонажі) та формальний (стильові особливості) рівні творів. І. Франко спричинився до розробки психоаналітичних основ біографічного методу, адже заглиблюючись у своїх студіях у внутрішній світ письменників, показав взаємозалежність психолого-світоглядних рис авторів та їхніх текстів [2].

Художня творчість митців дає більший простір реалізації індивідуальності митця, який, на відміну від ученого, не обтяжений науковими принципами та догмами. «Творча історія» художнього твору тісно співвідноситься з біографією автора, яка допомагає вловити органічну єдність людини-митця і його творіння. Це знаходить вираз у понятті «творча індивідуальність», яке стверджує, що особистісний чинник творчості, як художньої, так і наукової, не можна усунути в принципі, бо він присутній не лише в її процесі, а й у кінцевому «продукті» [2].

Науковці всебічно з'ясували основні лінії зв'язку між педагогікою і соціологією, які пролягають через уточнення предмету педагогічних досліджень (зовнішні зв'язки, функції, що визначають їх внутрішню структуру); визначення цілей освіти і виховання (розуміння кінцевого продукту); осмислення ситуацій навчання і виховання тощо. Соціологія пропонує продуктивні методи і універсальні категорії дослідження цих й інших педагогічних процесів і явищ [3].

З таких позицій підходимо до можливостей використання у розвитку методологічних стратегій педагогічної біографістики методу особистих документів (Ю. Безпалова, О. Рождественська, Л. Скокова та ін. [6].

Для педагога-біографа корисна є установка на всебічне детальне вивчення «без попередніх упереджень»; «з позицій авторів»; для опису поведінки «визначний» и «середньостатистичний», людей, що були в унікальних ситуаціях. Адже й «побутові дрібниці», «випадковості» матимуть доленосний вплив на творчість особини та всю її життєдіяльність.

Це вимагає зіставлення різних джерельних матеріалів і фактів та, що особливо важливо для прискіпливого науковця, дозволяє сформулювати власний, «суб'єктивний» погляд на «загальновідомі», «об'єктивні» процеси і явища, а, отже, відмовитися від усталених стереотипів й запропонувати власне трактування наукових ідей, поглядів, теорій.

Метод особистих документів в соціології спрямовує зусилля вченого на пошук смислів, значень, функцій біографії-життя і в такому річизі дозволяють спростовувати традиційні, поширені й в історико-педагогічних дослідженнях, основи, адже, життєвий і творчий шлях

кожної персоналії винятковий, унікальний. Він супроводжується не лише «злетами» і «здобутками», але й «блуканням манівцями», «душевними/духовними/творчими кризами», «помилками», «хибними умовиводами», які не применшують реального місця і значення особи в історії загалом та педагогічної думки, зокрема, але вказують яким буває «тернистий шлях творчості» [5].

З педагогічною біографістикою поєднані різні аспекти досвіду створення галерей біографічних постатей. Вони позначали історію розвитку філософії, історичної науки, літератури, психології, соціології. Еволюція біографічного жанру супроводжується багатоплановістю у його структурно-змістовому наповненні та породжує дві крайнощі у вигляді применшення значення, ігнорування одного зі складників: або біографії/життя, або біографії/творчості.

Висновок. Джерелознавча база, пов'язана із методикою аналізу і використання джерел особистого походження, теж мають свою специфіку. Опираючись на розроблені в історичній науці, психології, літературознавстві, соціології методи і техніки роботи з ними дають біографу інструмент для на глибшого проникнення у творчу лабораторію митця, вченого, дослідника.

Література

1. Бездрапко В.В. Сучасний стан і перспективи розвитку вітчизняної біографістики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi>
2. Гутиук М.І. Іван Франко і проблеми теорії літератури. Наукова бібліотека. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://194.44.152.155/elib/local>
3. Електронна бібліотека / Інститут історії України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu>
4. Логинова Н.А. Автобіографії як історико-педагогічне джерело. М.І. Гончаренко // Українська біографістика. Логинова Н.А. Биографический метод исследования и коррекции. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.researchgate.net/...](http://www.researchgate.net/)
5. Попук В.І. 75-річчя повстання на броненосці «Потемкін» // Український історичний журнал. 2015. № 3. С. 129.
6. Українська біографістика *biographistica ukrainica*. Каталог. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi>

References

1. Bezdrapko V.V. Suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku vitchyznanoi biohrafistyky. [Elektronnyi resurs]. – Rezhytm dostupu: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi>
2. Gutniuk M.I. Ivan Franko i problemy teorii literatury. Naukova biblioteka. [Elektronnyi resurs]. Rezhytm dostupu: <https://194.44.152.155/elib/local>
3. Elektronna biblioteka | Instytut istorii Ukrainy. [Elektronnyi resurs]. Rezhytm dostupu: <https://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu>
4. Logynova N. A. Avtobiografi yak istoriko-pedahohichne dzherelo. M.I. Honcharenko // Ukrainka biohrafistyka. Logynova N.A. Vyohrafycheskyi metod yssledovanyi u korektsyyi. [Elektronnyi resurs]. – Rezhytm dostupu: [http://www.researchgate.net/...](http://www.researchgate.net/)
5. Popuk V.I. 75-ricchia povstannia na bronenosci «Potemkin» // Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. 2015. № 3. S. 129.
6. Ukrainka biohrafistyka *biographistica ukrainica*. Katalog. [Elektronnyi resurs]. Rezhytm dostupu: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi>

Rozman I.I.,

Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor Department of philological disciplines and social communications,

Ukraine, Mukachevo

STUDY OF BIOGRAPHY: UNIVERSAL POTENTIAL RESEARCH OF INTEGRAL PERSONALITY

The article deals with various techniques of writing biographies, highlights the relationship between sciences for the comprehensive study of personality. It is emphasized on the differences of historical and pedagogical science and literary studies. The significance of the artist's individuality for using the biographical method is singled out.

Key words: *biographistics, sociology, individual features, cognitive ability.*

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>